

Právne stanovisko OZ Liga za ľudské práva k prípadu

Adresáti:

Súd

Orgány činné v trestnom konaní

V Lige za ľudské práva sa nám dostal do pozornosti **prípád 45 mužov - cudzincov pôvodom predovšetkým z Moldavska a Ukrajiny, ktorí boli zadržaní dňa 08.10.2019 v priemyselnej hale na nelegálnu výrobu tabakových výrobkov bez ochranných znáмок vo Veľkých Kostol'anoch, okres Piešťany**. Mali sme možnosť preštudovať si anonymizované dokumenty, konkrétne zápisnice z výsluchu šiestich z nich (štátnych príslušníkov tretej krajiny – Moldavska) zo dňa 10.10.2019, Uznesenie Kriminálneho úradu finančnej správy, Úsek vyšetrovania a koordinácie, oddelenie vyšetrovania, Bajkalská 24, Bratislava, ČVS: KÚFS-106/7082-V-2019 zo dňa 10.10.2019, o vznesení obvinenia proti všetkým 45 zadržaným osobám, a Uznesenie Okresného súdu v Trnave sp. zn.: 9Tp/78/2019, zo dňa 12.10.2019, ktorým sudca pre prípravné konanie rozhodol vziať 11tich obvinených do väzby (predpokladáme, že iným uznesením/ uzneseniami súdu boli vzatí do väzby aj ostatní obvinení).

Vzhľadom k tomu, že **skutkové okolnosti prípadu vzbudzujú dôvodné podozrenie pre spáchanie trestného činu obchodovania s ľuďmi**, spáchaného na väčšom počte osôb pravdepodobne organizovanou skupinou, ktorá zrejme danú činnosť páchala/ pácha dlhodobo a systematicky, **zneužívajúc zraniteľné postavenie nezamestnaných ľudí z vojnou rozvráteného regiónu Donecka na Ukrajine a chudobných regiónov Moldavska**, vrátane dvoch osôb blízkych veku maloletosti, dovoľujeme si predložiť súdu a orgánom činným v trestnom konaní, toto právne stanovisko, a **žiadame** o jeho zohľadnenie v danom prípade a o **ex offico začatie trestného stíhania pre podozrenie zo spáchania trestného činu obchodovania s ľuďmi**. Na osoby, ktoré boli **zneužit** na nelegálnu výrobu cigariet bez ochranných znáмок, čo jednoznačne vyplýva z ich výpovedí ako aj z Uznesenia o vznesení obvinenia, by sa malo primárne hľadieť ako na obeť, a nie ako na páchatel'ov.

Toto právne stanovisko opierame o nižšie popísanú analýzu skutkových okolností prípadu a o relevantné právne záväzné dokumenty, vrátane **Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi** (ďalej len „Dohovor“), ktorým je SR viazaná, **Smernicu 2011/36 EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania** (ďalej len „Smernica“), ktorá na úrovni EÚ upravuje právny rámec prevencie a boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ako aj ochranu obetí obchodovania s ľuďmi, ustanovenia zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon (ďalej len „TZ“), ustanovenia zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej len „TP“), ustanovenia zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o pobyte“), a v neposlednom rade o ustanovenia Smernice o odškodňovaní obetí trestných činov a zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o obetiach trestných činov“).

Na tomto mieste považujeme za dôležité uviesť, že sme mali možnosť prečítať si zápisnice z výpovedí iba šiestich, z celkového počtu 45, obvinených, a nemali sme možnosť preštudovať si celý spis, nemôžeme preto samozrejme vylúčiť, že medzi obvinenými sa skutočne nachádzajú aj osoby, ktoré nie sú obeťami, ale naopak sú páchatelmi, resp. spolupáchateľmi, trestného činu obchodovania s ľuďmi (a trestného činu „Porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru“).

Účelom tohto právneho stanoviska nie je vyvodzovanie predčasných záverov v danom prípade, ktoré vyplynú až zo samotného vyšetrovania a súdneho konania, avšak cieľom je **poukázať na relevantné aspekty prípadu**, ktoré, podľa nášho právneho názoru, **predstavujú jednoznačné indikátory nasvedčujúce dôvodnému podozreniu zo spáchania trestného činu obchodovania s ľuďmi**, ktorého vyšetrovanie je nevyhnutné začať čo najskôr, za súčasného zaručenia práv a ochrany pre jeho obeť.

Relevantné právne ustanovenia Smernice, Dohovoru a TZ

Kým definícia obchodovania s ľuďmi vychádza z Palermského protokolu, Smernica osobitne zdôrazňuje ucelený, integrovaný a **ľudsko-právny prístup** k boji proti obchodovaniu s ľuďmi a v tejto súvislosti zdôrazňuje význam ochrany práv obetí, **zásadu netrestania**, vrátane práva na odškodnenie a úlohu občianskej spoločnosti, vrátane mimovládnych organizácií, s ktorými by mali členské štáty úzko spolupracovať nielen v oblasti iniciatív a kampaní, ale aj v oblasti monitoringu a hodnotenia účinnosti opatrení zameraných na boj proti obchodovaniu s ľuďmi.

Smernica vo svojej Preambule zdôrazňuje, že obchodovanie s ľuďmi predstavuje **závažný trestný čin, páchaný často v rámci organizovaného zločinu**, ako aj **závažné porušenie ľudských práv**, pričom **Charta základných práv Európskej únie ho výslovne zakazuje**. Prevencia a **boj proti obchodovaniu s ľuďmi je prioritou tak pre Úniu, ako aj pre členské štáty**.

Smernica ďalej zdôrazňuje odhodlanie EÚ predchádzať obchodovaniu s ľuďmi a bojovať proti nemu, ako aj **chrániť práva osôb, ktoré sa stali predmetom takéhoto obchodovania**. Na tento účel bolo prijaté rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV z 19. júla 2002 o boji proti obchodovaniu s ľuďmi a Plán EÚ osvedčených postupov, noriem a spôsobov práce pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi a jeho predchádzanie. Okrem toho sa v **Štokholmskom programe – otvorená a bezpečná Európa**, ktorá slúži občanom a chráni ich, ktorý prijala Európska rada, **ako jednoznačná priorita stanovuje boj proti obchodovaniu s ľuďmi**.

Podľa Smernice je nevyhnutné, aby obeť obchodovania s ľuďmi **mali možnosť účinne uplatňovať svoje práva**. Z tohto dôvodu **by sa im mala poskytovať pomoc a podpora v čase pred trestným konaním, počas jeho trvania a primeraný čas aj po jeho skončení**.

Členské štáty by mali poskytnúť zdroje na podporu pomoci obetiam, ich podporu a ochranu. **Poskytnutá pomoc a podpora by mali zahŕňať minimálne základný súbor opatrení, ktoré sú nevyhnutné, aby sa obeť mohla zotaviť a uniknúť páchatelom**.

Praktické vykonávanie takýchto opatrení by malo na základe individuálneho posúdenia v súlade s vnútroštátnymi postupmi zohľadňovať okolnosti, kultúrny kontext a potreby dotknutej osoby.

Osobe by sa mala poskytnúť pomoc a podpora, hneď ako vznikne odôvodnená indícia, že môže byť obeťou obchodovania s ľuďmi, a to bez ohľadu na jej ochotu alebo neochotu vystupovať ako svedok. (čl. 11 ods. 2 Smernice)

Definícia trestného činu obchodovania s ľuďmi je obsiahnutá v čl. 2 Smernice a rovnako transponovaná do § 179 TZ (v textoch ustanovení TZ a Smernice **boldom** poukazujeme na aspekty relevantné pre daný prípad):

§ 179, ods. 1 TZ „Obchodovanie s ľuďmi“:

Kto s použitím podvodného konania, lsti, obmedzovania osobnej slobody, únosu, násillia, hrozby násillia, hrozby inej ťažkej ujmy alebo iných foriem donucovania, prijatia alebo poskytnutia peňažného plnenia či iných výhod na dosiahnutie súhlasu osoby, na ktorú je iná osoba odkázaná, alebo zneužitia svojho postavenia alebo zneužitia bezbrannosti alebo inak zraniteľného postavenia zláka, prepraví, prechováva, odovzdá alebo prevezme iného, hoci aj s jeho súhlasom, na účel jeho prostitúcie alebo inej formy sexuálneho vykorisťovania vrátane pornografie, nútenej práce či nútenej služby vrátane žobrania, otroctva alebo praktík podobných otroctvu, nevoľníctva, núteného sobáša, zneužívania na páchanie trestnej činnosti, odoberania orgánov, tkanív či bunky alebo iných foriem vykorisťovania, potrestá sa odňatím slobody na štyri roky až desať rokov.

V zmysle čl. 2 ods. 3 a 4 Smernice:

3. **Vykorisťovanie zahŕňa prinajmenšom zneužívanie iných osôb na prostitúciu alebo iné formy sexuálneho vykorisťovania, nútenú prácu alebo služby vrátane žobrania, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, nevoľníctvo alebo zneužívanie na trestnú činnosť, alebo odoberanie orgánov.**

4. **Súhlas obete obchodovania s ľuďmi s vykorisťovaním, či už zamýšľaný, alebo skutočný, je nepodstatný, ak bol použitý ktorýkoľvek zo spôsobov uvedených v odseku 1.**

Čl. 8 Smernice jasne zakotvuje:

Nestíhanie obete alebo neuplatňovanie trestov voči obeti

Členské štáty v súlade so základnými zásadami svojich právnych poriadkov prijímú potrebné opatrenia na zabezpečenie toho, aby ich príslušné vnútroštátne orgány boli oprávnené trestne nestíhať alebo neukladať obetiam obchodovania s ľuďmi tresty za ich účasť na trestnej činnosti, ak boli k páchaniu tejto trestnej činnosti donútené v priamej súvislosti s tým, že boli vystavené ktorémukolvek zo skutkov uvedených v článku 2.

Uvedené ustanovenie Smernice je premietnuté do TZ, § 40 ods. 1 písm. b) nasledovne:

Od potrestania páchatela prečinu, ak ním nebola spôsobená smrť alebo ťažká ujma na zdraví, možno upustiť, ak

b) prečin spáchala osoba z donútenia v priamej súvislosti s tým, že bol na nej spáchaný trestný čin obchodovania s ľuďmi podľa § 179,

Podľa čl. 9 Smernice vyšetrowanie a trestné stíhanie trestného činu obchodovania s ľuďmi nemá byť závislé od oznámenia alebo obvinenia zo strany obete:

Členské štáty zabezpečia, **aby vyšetrowanie alebo stíhanie trestných činov uvedených v článkoch 2 a 3 nezáviseli od oznámenia alebo obvinenia zo strany obete a aby trestné konanie mohlo pokračovať aj prípade, že obeť stiahla svoju výpoveď.**

V zmysle čl. 11 ods. 4 Smernice:

Členské štáty prijímú opatrenia potrebné na zavedenie vhodných mechanizmov, ktorých cieľom je včasná identifikácia obetí a poskytnutie pomoci a podpory týmto obetiam, a to v spolupráci s príslušnými podpornými organizáciami.

Ustanovenia Smernice sú vo veľkej miere založené na Dohovore Rady Európy proti obchodovaniu s ľuďmi, a týkajú sa nielen potláčania obchodu s ľuďmi, ale taktiež prevencie a ochrany obetí.

Dohovor v čl. 1 zakotvuje ako ciele signatárskych štátov (vrátane SR; Dohovor pre SR nadobudol platnosť dňa 01.02.2008) predchádzanie a boj proti obchodovaniu s ľuďmi, ako aj **ochranu ľudských práv obetí obchodovania a zabezpečenie účinného vyšetrowania a trestného stíhania trestných činov obchodovania s ľuďmi.**

V čl. 10 Dohovoru je zakotvené, že:

Každá zmluvná strana zabezpečí, že **ak majú príslušné orgány dôvod domnievať sa, že osoba bola obeťou obchodovania s ľuďmi, táto osoba nebude vyhostená z jej územia, pokiaľ príslušné orgány neukončili identifikačný postup obete trestného činu ustanoveného v článku 18 tohto dohovoru, a podobne zabezpečí, že takejto osobe bude poskytnutá pomoc ustanovená v článku 12 ods. 1 a 2.**

V zmysle čl. 12 Dohovoru sa uvedenou pomocou, ktorá má byť obetiam poskytnutá rozumie nasledovné:

(1) Každá zmluvná strana prijme legislatívne alebo iné opatrenia potrebné na pomoc obetiam pri ich fyzickom, psychologickom a spoločenskom zotavení. Táto pomoc zahŕňa prinajmenšom:

- a) životnú úroveň vhodnú na zabezpečenie ich existencie prostredníctvom opatrení, ako sú: primerané a bezpečné ubytovanie, psychologická a materiálna pomoc;
- b) prístup k nevyhnutnej zdravotnej starostlivosti;
- c) prekladateľské a tlmočnicke služby, ak sú potrebné;
- d) poradenstvo a informácie, najmä pokiaľ ide o ich práva a služby využiteľné pre nich, v jazyku, ktorému rozumejú;
- e) pomoc pri tom, aby ich práva a záujmy boli uplatnené a zohľadnené v príslušnom štádiu trestného konania proti páchatelom;

Dôležitým ustanovením Dohovoru je čl. 27 ods. 1, podľa ktorého:

Každá zmluvná strana zabezpečí, že **vyšetrowanie alebo obžaloba z trestných činov ustanovených v súlade s týmto dohovorom nie sú závislé od výpovede alebo trestného oznámenia podaného obeťou, prinajmenšom ak bol trestný čin spáchaný úplne alebo čiastočne na jej území.**

Štáty sú podľa medzinárodného práva povinné zabrániť obchodovaniu, vyšetrovať a trestne stíhať obchodníkov s ľuďmi, a pomáhať a chrániť obeť obchodovania, čo vo svojom rozsudku vo veci *Rantsev v. Cyprus a Rusko*¹ potvrdil aj Európsky súd pre ľudské práva. **Štáty by teda mali urobiť potrebné legislatívne a iné opatrenia, aby splnili záväzok zabrániť, vyšetriť, a potrestať obchodovanie s ľuďmi, ako aj odškodniť obeť obchodovania s ľuďmi, a to aj v prípadoch, keď tieto činy nespáchali štátni príslušníci daného štátu.**

Indície nasvedčujúce trestnému činu obchodovania s ľuďmi v danom prípade

Zastávame názor, že orgány činné v trestnom konaní konajúce v danom prípade, **na základe výpovedí obvinených, ktoré sú zhodné a konzistentné, ako aj okolností ich nájdania v uvedenej priemyselnej hale, kde boli držané bez spojenia s okolitým svetom a nemali dovolené vychádzať, mohli a mali vedieť**, že osoby (momentálne v pozícii obvinených) môžu byť odôvodnene obeťami trestného činu obchodovania s ľuďmi (ďalej len „OSL“). Na osoby malo byť, v zmysle vyššie citovaných relevantných právnych ustanovení a záväzkov SR v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi, od počiatku (minimálne od štádia, kedy prebehli s osobami výsluchy) hladené primárne ako na možné obeť trestného činu OSL, a mala im byť zabezpečená potrebná pomoc a ochrana, vrátane relevantných poučení vo vzťahu k postaveniu obeť OSL.

Vznik dôvodnej indicie, že osoby môžu byť obeťami trestného činu obchodovania s ľuďmi, vo všeobecnosti, nastáva, keď prípad vykazuje nasledovné znaky / indikátory:

Indikátory

- **Nábor osoby**, často prostredníctvom fiktívnych inzerátov na internete, s použitím ľsti, klamstva, podvodu, zneužitím zraniteľnej pozície za cieľom dosiahnuť súhlas osoby, s cieľom vykorisťovať ju

- **Obmedzenie pohybu**, prípadne aj násilné **držanie osoby na pracovisku alebo v obmedzenom priestore**. Zároveň nemusí ísť o fyzické obmedzenie, stačí psychologická manipulácia.
- „Odpracovanie“ fiktívneho dlhu. Toto je prípad, keď si daná osoba musí odpracovať „dlh“ alebo úver, a nedostáva vôbec, alebo dostáva iba zanedbateľnú časť mzdy za svoje služby. „Zamestnávateľ“ môže poskytovať stravu a ubytovanie za také premrštené ceny, že osoba sa nemôže vymaniť z dlhu, prípadne **navodiť zdanie, že sú poskytované zdarma, pričom v momente výplaty, dohodnutú odplatu znížiť o premrštený „dlh“ za ubytovanie a stravu.** „Zamestnávateľ“ môže tento „dlh“ ľubovoľne a svojvoľne navyšovať, k jeho splateniu však nikdy nedôjde.
- Zadržovanie mzdy alebo nadmerné zníženie mzdy, ktoré je v rozpore s dohodou, ktorú zamestnávateľ s danou osobou uzavrel, prípadne **nevyplatenie mzdy**
- Zadržovanie pasu a dokladov (i na krátky čas, napr. na upokojenie osoby a zaistenie jej počítačovej spolupráce s vysvetlením, že sú potrebné na vybavenie napr. pracovných

¹ EŠLP, *Rantsev v. Cyprus a Rusko*, sťažnosť č. 25965/04, 7.1.2010, odsek 281.

povolení, pracovnej zmluvy, povolenia na pobyt, a pod), telefónu, dokumentov, aby daná osoba nemohla odísť, ani dokázať svoju totožnosť a/alebo právny status.

- Hrozba udania na príslušných orgánoch, keď je osoba zamestnaná v rozpore s právnymi predpismi, nezákonne zamestnaná, vykonávajúca nelegálnu činnosť, alebo je neregulárnym migrantom.
- **Ubytovanie na mieste výkonu práce, subštandardné podmienky ubytovania, pracovná doba, zmluvné podmienky v príkrom rozpore so zákonníkom práce**
- **Zákaz/obmedzovanie komunikácie s rodinou, odobratie mobilných telefónov, obmedzenie osobnej slobody**

Z výpovedí obvinených bez akýchkoľvek pochybností vyplýva, že viaceré, resp. takmer všetky z uvedených indikátorov sú naplnené (viď vyššie tie, ktoré sú vyznačené **boldom**). Na základe týchto skutočností je **dostatočne preukázaný vznik dôvodnej indicie, že môže ísť o OSL, a obvinení môžu byť obeťami predmetného trestného činu. Žiadame preto orgány činné v trestnom konaní, aby prehodnotili svoj prístup k danému prípadu, a aby sa začali naplno zaoberať vyšetrovaním trestného činu OSL.**

Zo zápisníc je zrejmé, že obvinení zhodne vypovedali, že:

- si prácu našli na internete, reagovali na **inzerát**, nakontaktovala sa na nich neznáma osoba, ktorá im ponúkla nástup ihneď, zariadila cestu, v rámci ktorej vystriedali viacero automobilov, niektorí aj mikrobús, opakuje sa vo výpovediach čakanie na čerpacej stanici či v konkrétnej reštaurácii (Dve Papriky) na prestup; celé mená ľudí, ktorí cestu a následne aj prácu v hale organizovali nepoznali, len krstné mená, pričom môže ísť o pseudonymy;
- počas cesty v rámci SR do priemyselnej haly mali nasadené **tmavé okuliare**, aby nevideli cestu;
- jasne vypovedali, že im bola **ponúknutá legálna práca** (nábor osôb bol jednoznačne s použitím ľsti, klamstva s cieľom dosiahnuť súhlas osoby);
- **o nelegálnosti práce nemali vedomosť**, viacerí uvádzajú, že mali pracovné zmluvy (kde sú? o aké zmluvy ide? bola privolaná/ upozornená inšpekcia práce?) a preto si mysleli, že práca je legálna; niektorí nemali vedomosť o tom, že cigarety musia mať ochranné známky (pretože sú nefajčiari a nikdy sa nad tým nezamýšľali), niektorí vedeli, že na cigaretách ochranné známky chýbajú, ale bolo im povedané, že tam nie sú kvôli tomu, že ide o cigarety pre Duty Free shopy (klamanie, podvod);
- **dočasne im odobrili pasy** (údajne za účelom pripravenia pracovných zmlúv, skutočný účel mohol byť iný);
- **odobrili im mobilné telefóny**, ktoré im mali byť vrátené až pri odchode z priemyselnej haly (obmedzovanie komunikácie a kontaktu s okolitým svetom);
- ubytovanie, stravu a všetok svoj život aj vo voľnom čase mali zabezpečený výlučne v rámci priemyselnej haly, **von chodiť nemohli**, opakovane ich na to upozorňovali, aj v rámci areálu boli dvere zamknuté a mali len vyhradený priestor, kde sa mohli pohybovať, izby nemali

okná, jeden vypovedal, že za vchodovými dverami boli nejaké osoby (pravdepodobne strážili, aby nik areál neopustil);

- **pracovali za vykorisťujúcich podmienok aj 12 hodín denne**, v rozpore so zákonníkom práce;
- dvaja obvinení (zo šiestich, ktorých zápisnice sme čítali) vypovedali, že **chceli odísť domov**, pretože s podmienkami práce neboli spokojní, bolo im povedané, že **môžu odísť až keď za nich nájdú náhradu, a ak chcú dostať peniaze majú si odpracovať celý mesiac** (nasvedčuje to páchaniu trestnej činnosti OSL v danej výrobnéj hale dlhodobo a systematicky, kedy pravdepodobne každý mesiac pracovníkov zámerné striedali);
- nikomu zo šiestich obvinených, s ktorých výpoveďami sme sa mali možnosť oboznámiť, **nebola vyplatená mzda** ani žiadna finančná odmena (dá sa podľa nášho názoru odôvodnene predpokladať, že táto by im ani nikdy vyplatená nebola, resp. by im „zamestnávateľa“ strhli obrovské výdavky na ubytovanie a stravu, o ktorých ich vopred isto neoboznámili, a vyplatili by im len minimálnu odmenu);
- jeden z obvinených sa vo výpovedi sťažuje na **hrozné podmienky práce a bývania**, kedy v hale bolo neúmerne teplo (až 35 stupňov), všade bola špina, keď sa sťažovali bolo im povedané, aby zatvorili ústa a pracovali, obvinený vyslovene v zápisnici uvádza, že keby vedel kam cestuje, tak sem nepríde (svedčí o práci za osobitne vykorisťujúcich podmienok);
- dvaja obvinení (zo šiestich, ktorých zápisnice sme čítali) vypovedali, že **ani nevedeli, v akej sú vlastne krajine, nevedeli, že sú na Slovensku**, jeden sa to dozvedel až vo výrobnéj hale od ostatných, druhý až od policajtov, ktorí prišli spraviť raziu, netušil, že je v SR, myslel si, že je na Ukrajine;
- jeden z obvinených, ktorých výpovede sme čítali, bol mladý dospelý – 19ročný študent, ktorý prišiel za bratom, ktorý za prácou odišiel skôr, avšak brat sa s ním nevedel spojiť, prišiel za ním, chcel si privyrobiť počas prázdnin, bola to jeho prvá pracovná skúsenosť (**zneužitie nevedomosti a nedostatku skúseností zraniteľnej osoby**);
- okrem uvedeného študenta a jedného taxikára, všetci ostatní vypovedali, že sú nezamestnaní, všetko jednoduchí ľudia z robotníckeho prostredia, so žiadnymi alebo minimálnymi skúsenosťami s prácou mimo rodnej krajiny (**zneužitie chudobných osôb bez práce, ktorí potrebujú živiť svoje rodiny**).

Z Uznesenia o vznesení obvinenia, kde vyšetrovateľ poukazuje na niektoré výpovede obvinených, vyplýva napr. že jeden obvinený si myslel, že uzavrel prácu so spoločnosťou Philip Morris (čo očividne bol podvod a klamstvo zo strany páchatel'ov OSL), ďalší sa dozvedel, že **sa v SR otvára „legálna tabaková fabrika s dobrými pracovnými podmienkami“**, myslel si, že ho na prácu do SR vyslali z tabakového závodu na Ukrajine (taktiež to svedčí o použití klamstva/ podvodu pri nábore), ďalší vypovedal, že po príchode do výrobnéj haly **zistil, že je „oklamáný“**, viacerí zhodne vypovedali vo vzťahu k absencii ochranných známok na cigaretách, že išlo o „**duty free tovar**“.

Samotný vyšetrovateľ v Uznesení o vznesení obvinenia poukazuje na:

- okolnosti pred ich príchodom na miesto činu, odobratie mobilov a iné „**podivné praktiky**“, ktoré nie sú štandardné zo strany zamestnávateľa;

- neprimerane vysokú finančnú odmenu (bola obvineným prisľúbená v rámci náboru, nebola očividne pravdivá, cieľom bolo zlákať ich);
- z prehliadky vyplynulo, že všetci obvinení boli ubytovaní a stravovali sa v tých istých priestoroch, kde sa zároveň nachádzala samotná výrobná linka, museli sa pohybovať len v rámci murovanej haly;
- „po dohode si pre niekoľkých z nich prišiel neznámy človek, dal im pásku na oči, z čoho je zrejmé, že ide o nelegálnu činnosť“;
- „pracovné zmluvy mali podpísané, avšak boli v ukrajinskom, resp. ruskom jazyku, uzatvorené so spoločnosťou sídliacou na Ukrajine“.

Namiesto toho, aby uvedené indikátory vyšetovanie nasmerovali **v smere vyšetrovania trestného činu OSL**, na ich základe vyšetrovateľ nepochopiteľne dospel k záveru, že to „dokazuje, že všetci menovaní boli po celú dobu páchania trestnej činnosti uzročení s ich trestnou činnosťou“.

Je zrejmý **prístup a uhol pohľadu** orgánov zodpovedných za vyšetovanie daného prípadu, kedy (Kriminálny úrad finančnej správy), kedy vyšetrovateľ o Uznesení poukazuje na objekt prečinu podľa § 279 TZ, ktorým je „záujem SR na kontrole tovaru, ktorý podlieha spotrebnej dani“. Tento záujem štátu nikto nespochybňuje, avšak zastávame názor, že **prioritou právneho štátu, garantujúceho ľudské práva pre každého na svojom území, by mal byť záujem na ochrane človeka a jeho základných ľudských práv, bez ohľadu na krajinu jeho pôvodu či právny alebo sociálny status.**

Trestný čin OSL je v rámci TZ postavený v hierarchii hodnôt, ktoré chráni jednoznačne vyššie ako trestný čin „Porušenia predpisov o štátnych technických opatreniach na označenie tovaru“ (§ 279 TZ). Zatiaľ čo trestný čin OSL je zaradený pod Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti, a z hľadiska trestnosti činu sa považuje, už vo svojej základnej skutkovej podstate, za zločin (s hornou hranicou trestnej sadzby 10 rokov), trestný čin podľa § 279 TZ, za ktorí sú obvinení trestne stíhaní, sa vo svojej základnej skutkovej podstate považuje za prečin (s hornou hranicou trestnej sadzby 3 roky). Je teda zrejmé, že **samotný zákonodarca považuje trestný čin OSL za trestný čin závažnejšie povahy, ktorý by mal byť preto, v kontexte popisovaného prípadu, vyšetovaný prioritne.**

Výsledok vyšetovania trestného činu OSL v danom prípade je v konečnom dôsledku rozhodujúci aj pre samotné trestné konanie vo vzťahu k trestnému činu podľa § 279 TZ, a to z dôvodu, že ak by súčasne obvinení boli uznaní na obete trestného činu OSL, mohlo a malo by ich to **oslobodiť od potrestania za spáchanie trestného činu podľa § 279** (ak by sa vyšetovaním vôbec zistilo, že ho spáchali, pretože vychádzajúc z ich výpovedí je to skôr nepravdepodobné), a to v súlade s čl. 8 Smernice (Nestíhanie obete alebo neuplatňovanie trestov voči obeti), a § 40 ods. 1 písm. b) TZ.

Je nepochybné, že v danom prípade bol trestný čin podľa § 279 TZ spáchaný, avšak jeho **páchatelia, ktorí sú s najväčšou pravdepodobnosťou zároveň páchatelmi trestného činu OSL, sú zrejme naďalej na slobode**, a trestne stíhané sú pravdepodobné obete OSL, čo je neprijateľné. V danom prípade teda momentálne, ako sa zdá, **dochádza ku kriminalizácii obetí trestného činu OSL, namiesto ich ochrany.** Vzhľadom k tomu, že nemáme vedomosť o tom, že by trestné stíhanie pre zločin OSL

prebiehalo, sa zdá, že **nebola splnená povinnosť orgánov činných v trestnom konaní vyšetrovať OSL ex officio, teda z vlastnej iniciatívy.**

Z Uznesenia o vznesení obvinenia vyplýva, že podľa konajúceho vyšetrovateľa možno vyvodiť záver, že obvinení spoločným konaním spáchali skutok napĺňajúci skutkovú podstatu trestného činu podľa § 279 TZ, a to **v úmysle zadovážiť sebe alebo inému majetkový prospech.**

Zastávame názor, že **žiaden úmysel obvinených obohatiť sa z páchania trestnej činnosti nebol preukázaný.** Obvinení, ako sami vypovedali, prišli na Slovensko, za účelom legálnej práce za prislúbenú mzdu (mzdu, ktorá im bola prislúbená za legálnu prácu, nemožno označovať za „majetkový prospech“). Nemožno súhlasiť so záverom vyšetrovateľa, že boli uzročení s neprimerane vysokou finančnou odmenou. Ide o jednoduché osoby z tretej krajiny, ktoré o výške plátov v SR nemuseli mať žiadnu vedomosť, a teda im odmena nemusela pripadať neprimeraná, najmä keď v iných krajinách EÚ je takáto odmena bežná. Taktiež nemožno obvineným klásť za vinu klamstvo ohľadne výšky odmeny, ktorého jediným cieľom bolo ich zlákať na danú prácu. Z páchania trestnej činnosti (trestného činu podľa § 279 TZ) očividne nijako **obvinení neprofitovali, sami vypovedali, že im žiadne peniaze neboli vyplatené;** je zrejmé, že zisk z tejto trestnej činnosti (a teda obohatenie sa na úkor spotrebnej dane) išiel do rúk organizátorov náboru a nelegálnej výroby. Trestným stíhaním obvinených z trestného činu podľa § 279 TZ sa len stráca čas, ktorý by mal byť venovaný **pátraniu po skutočných páchateloch.**

Vyšetrovateľ v Uznesení o vznesení obvinenia dospel k záveru, že „bol zistený skutkový stav veci v rozsahu zodpovedajúcom pragmatickým kritériám nevyhnutnej potrebnosti, ako to predpokladá ustanovenie § 2 ods. 10 TP“.

Uvedené ustanovenie TP zakotvuje:

*“Orgány činné v trestnom konaní postupujú tak, **aby bol zistený skutkový stav vecí, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti,** a to v rozsahu nevyhnutnom na ich rozhodnutie. Dôkazy obstarávajú z úradnej povinnosti. Právo obstarávať dôkazy majú aj strany. Orgány činné v trestnom konaní s rovnakou starostlivosťou **objasňujú okolnosti svedčiace proti obvinenému, ako aj okolnosti, ktoré svedčia v jeho prospech,** a v oboch smeroch vykonávajú dôkazy tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie.”*

Ako vidno, uvedené ustanovenie nehovorí nič o „pragmatických kritériách nevyhnutnej potrebnosti“, avšak jasne hovorí o tom, že skutkový stav spáchaného činu musí byť zistený tak, aby o ňom neboli dôvodné pochybnosti. **Pokiaľ existuje dôvodná indícia o tom, že súčasní obvinení sú obeťami OSL, existujú dôvodné a veľmi závažné pochybnosti o tom, že spáchali skutok, z ktorého sú obvinení.** Taktiež je zrejmé, že orgány činné v trestnom konaní, ani vyšetrovatelia Kriminálneho úradu finančnej správy, ani prokurátorka a ani sudca pre prípravné konanie, s rovnakou starostlivosťou neobjasnili okolnosti svedčiace v prospech obvinených, práve naopak, vyzerá to, že **okolnosti, ktoré sú zjavne v prospech obvinených sú obrátené proti nim.** Žiadame, aby dôkazy boli vykonávané tak, aby umožnili súdu spravodlivé rozhodnutie v prebiehajúcom trestnom konaní.

Napokon vyšetrovateľ v uznesení uvádza, že „Vyhodnotením zabezpečených dôkazov spôsobom vyplývajúcim z § 2 ods. 12 som dospel k záveru, že skutok je ZLOČINOM, a že ho obvinení spáchali spoločným konaním, t.j. obvinení nie sú stíhaní pre prečin podľa základnej skutkovej podstaty § 279 ods. 1 TZ, ale sú stíhaní pre zločin podľa § 279 ods. 1 a ods. 3 písm. a) TZ, s poukazom na spôsobenie škody veľkého rozsahu. Na tomto mieste treba znovu prízvukovať, že túto škodu nespôsobili obeť OSL (zneužívané na prácu v ilegálnej výrobnéj hale), ale ju spôsobili osoby, ktoré celú činnosť organizovali.

Podľa § 2 ods. 12 TP:

*“Orgány činné v trestnom konaní a súd hodnotia dôkazy získané zákonným spôsobom podľa svojho vnútorného presvedčenia **založeného na starostlivom uvážení všetkých okolností prípadu jednotlivu i v ich súhrne** nezávisle od toho, či ich obstaral súd, orgány činné v trestnom konaní alebo niektorá zo strán.”*

Starostlivé uváženie všetkých okolností prípadu jednoznačne a nevyhnutne musí viesť k uznaniu obvinených za pravdepodobné obeť OSL, a k vyšetrovaniu trestného činu OSL.

Zároveň si dovoľujeme poukázať na závažný zásah do práv obvinených ako obetí OSL v podobe pozbavenia na osobnej slobode. Právo na osobnú slobodu patrí medzi najzákladnejšie ľudské práva, chránené nielen Ústavou SR, ale aj Európskym dohovorom o ochrane ľudských práv. Ako vyplýva z vyššie citovaných ustanovení Dohovoru (proti obchodovaniu s ľuďmi) ako aj Smernice, obetiam OSL sa má poskytovať pomoc a ochrana, a to hneď ako vznikne dôvodná indícia, že daná osoba by mohla byť obeťou OSL. Takáto **pomoc a ochrana obetiam OSL**, súčasne v postavení obvinených, **poskytnutá nebola, namiesto toho sú už takmer dva mesiace pozbavení na osobnej slobode formou väzby.**

Podľa Uznesenia Okresného súdu v Trnave boli obvinení vzatí do väzby z dôvodu, že by mohli ujsť alebo by sa mohli skrývať, aby sa vyhli trestnému stíhaniu a trestu, v prípade niektorých bol dôvod aj podozrenie z možného pokračovania v trestnej činnosti. Pokiaľ ide o obavu z opustenia SR alebo skrývania sa, tak je pravdepodobné, že ak by sa na obvinených nehľadelo ako na páchatelov trestného činu, ale ako na obeť, keby im bola poskytnutá pomoc a ochrana, boli by **zaradení do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi**, boli by im garantované ich práva, a udelený **tolerovaný pobyt na území SR podľa § 58 ods. 1 písm. c) zákona o pobyte cudzincov**, tak by boli motivovaní spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní **v záujme odhalenia skutočných páchatelov trestnej činnosti**, a zotrvali by na území SR dokiaľ by bola potrebná ich prítomnosť na účely trestného konania, resp. by mohli poskytnúť následne súčinnosť aj na diaľku, v prípade návratu do domovskej krajiny.

Z Uznesenia súdu o vzatí obvinených do väzby ďalej vyplýva, že došlo k **zmene právnej klasifikácie skutku v neprospech obvinených**, podľa ktorej sú obvinení stíhaní pre zločin podľa § 279 ods. 1, ods. 3 písm. a), a teraz na dôvažok aj ods. 2 písm. c) TZ, teda pre spáchanie skutku „závažnejším spôsobom konania“. Je preto zrejmé, že vyšetrovanie a posudzovanie dôkazov sa ubera nesprávnym smerom v neprospech obvinených, a nie v smere ich uznania za potenciálne obeť OSL.

Z Uznesenia súdu vyplýva, že sudcovi pre prípravné konanie obvinení zhodne uviedli, že reagovali na lukratívnu ponuku na internete, pričom nemali vedomosť o tom, že ide o nelegálnu činnosť. Dopravu aj všetko zabezpečil zamestnávateľ, ktorý vykonal opatrenia (napr. tmavé okuliare), aby nevedeli kam idú. Z fabriky nevychádzali. Bolo im povedané, že cigarety sú pre Duty Free shopy, kam sa ochranné známky nedávajú.

Výpovede, ktoré obvinení predniesli sudcovi pre prípravné konanie sú teda zhodné s výpoveďami, ktoré predniesli pre vyšetrovateľom, a jednoznačne ide o indikátory OSL.

Napriek tomu je, z nepochopiteľných príčin, záver sudcu v Uznesení o vzatí do väzby nasledovný: „**doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok bol spáchaný a ide o zločin...**“.

Opakovane poukazujeme na ustanovenie § 179 ods. 1 TZ, v ktorom je zakotvená skutková podstata trestného činu OSL. Podľa nás **je v danom prípade skutková podstata trestného činu OSL naplnená tým, že:**

- obvinení boli zlákaní, prepravení, prechovávaní, odovzdaní a prevzatí,
- s použitím podvodného konania, ľsti, obmedzovania osobnej slobody, a iných foriem donucovania,
- hoci aj s ich súhlasom,
- na účel zneužívania na páchanie trestnej činnosti.

Je pritom možné, že náležitým vyšetrovaním sa preukáže, že došlo k naplneniu kvalifikovanej skutkovej podstaty trestného činu OSL podľa § 179 ods. 3, 4 alebo 5, ktorá stanovuje prísnejšie tresty (až do 25 rokov odňatia slobody).

Ustanovenie § 179 TZ pritom postihuje trestnú činnosť páchanú tak v rámci SR, ako aj v zahraničí, a to buď jedincami alebo organizovanou formou. Indície v danom prípade naznačujú, že išlo / ide o organizovanú formu zločinu, ktorá prebieha nielen v rámci SR, ale aj v zahraničí. Taktiež neustále prebiehajúce vyšetrovania Europolu naznačujú, že ide dochádza k podobným praktikám aj v iných krajinách EÚ. Podľa informácií na webstránke Europolu minulý mesiac (tlačová správa z 12.11.2019) došlo k odhalienu ilegálnej tabakovej fabriky v Maďarsku. V tlačovej správe sa uvádza, že „zamestnanci fabriky boli nútení žiť a pracovať vo fabrike, nemohli opustiť budovu, a boli zamykaní v odzvučených, cielene za daným účelom postavených, izbách“².

Základné prvky definície OSL, ktoré tvoria vznik dôvodnej indicie, teda sú:

- presun osoby z jedného miesta na druhé (často spojené so zneužitím počiatocnej dôvery, naivity, klamstva či ľsti)
- s použitím zlákania, klamstva, podvodu, alebo zneužitia zraniteľného postavenia a pod.
- uvedenie osoby do podmienok ktoré majú viesť/vedú k vykorisťovaniu.

² <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/illegal-tobacco-factory-dismantled-in-hungary>

Zraniteľnosťou sa rozumie najmä: sociálno-ekonomická situácia osoby – chudoba, nezamestnanosť, pôvod v krajine, kde prebieha ozbrojený konflikt, pôvod v krajine/oblasti krajiny s výrazne nepriaznivými ekonomickými podmienkami, celkovo zraniteľnosť prameniaca zo sociálneho postavenia obete, z jej veku, mentálnych schopností, vzdelania, zdravotného postihnutia, duševnej choroby, rodinnej situácie napr. alkoholizmus člena rodiny, domáce a rodovo podmienené násilie, pobyt v detskom domove, alebo z osobných charakteristík akými sú napr. dôverčivosť, naivita, či znížené IQ, u cudzincov osobitne z možnosti ich neoprávneného pobytu na území SR, ich nelegálneho zamestnávania a pod.

Zastávame názor, že v danom prípade **došlo k zneužitiu zraniteľného postavenia obvinených**, ktorí sú jednoduché, nezamestnané osoby, z robotníckeho rodinného prostredia, pochádzajúce z chudobnej krajiny/ regiónu (Moldavsko), resp. s vojnou rozvráteného regiónu (Ukrajina – Donecko). U dvoch obvinených ide o veľmi mladých chlapcov, blízky vek maloletých (19 rokov), bez predchádzajúcich pracovných skúseností. Zo zápisnice jedného z nich vyplýva, že bol nalákaný na prácu okrem zárobku aj s cieľom zlúčiť sa s bratom, pričom bol v rámci náboru oklamáný, že brat sa má dobre / je v poriadku, a že spojiť sa s ním nevie iba preto, že v mieste výkonu práce nie je signál ani internet.

Podvod, oklamanie alebo zneužitie právomoci alebo zraniteľného postavenia

Obchodníci s ľuďmi taktiež používajú prostriedky, ktoré nie sú priamo násilného charakteru, ale ktoré majú v konečnom dôsledku rovnaký dopad na obeť, ako fyzické násilie. Tieto formy manipulačného násillia sa môžu zdať na prvý pohľad subtílného charakteru. **Tieto formy psychického násillia je ťažšie odhaliť a dokázať, keďže nezanechávajú fyzické stopy.**

Najbežnejšie formy manipulačného psychického násillia zahŕňajú napr.:

- slovné urážky, pohrdanie a ponižovanie obete,
- vyvíjanie psychologického nátlaku na obeť, napr. odkazovaním na fiktívny dlh, hrozbami, ale aj vytváraním situácie závislosti na páchatelovi (ubytovanie, zadržiavanie dokladov, a pod.)
- klamstvo a zneužitie v rámci navodenia vzťahu alebo priateľstva,
- zneužívanie slabej ekonomickej, psychologickkej, alebo sociálnej situácie obete, ako napríklad nedostatku peňazí, pozície neregulárneho migranta, mentálnej retardácie, zníženého IQ, choroby, jazykovej bariéry, neznalosti pomerov a pod.,
- klamstvo ohľadom charakteru pracovnej činnosti, ktorú mala obeť vykonávať,
- klamstvo ohľadom pracovných podmienok a podobne.

Smernica ustanovuje, že za zraniteľnú situáciu možno považovať taký stav, „v ktorom dotknutá osoba nemá skutočnú alebo prijateľnú možnosť než podvoliť sa zneužívaniu“. Táto definícia je široká a potenciálne zahŕňa celú škálu možností. Aby však skutok mohol byť klasifikovaný ako zneužitie zraniteľnej pozície, **musia byť preukázané dva faktory, a to: objektívna existencia takejto situácie a uvedomenie si tejto situácie zo strany podozrivého.** Význam vzhľadom k tomuto prvku trestného činu musí byť založený na spresnení vyplývajúcom z judikatúry. **V mnohých európskych krajinách je momentálne ustálenou praxou založenou v judikatúre, že neregulárny status migranta**

v krajine je sám o sebe už dostatočným dôkazom toho, že osoba sa nachádza v zraniteľnej situácii.³

Povinnosti vyplývajúce, z už citovaných právne záväzných predpisov, pre orgány činné v trestnom konaní a sudy vyplývajúce z dôvodnej indicie, že by mohlo ísť o obeť OSL, sú:

- Aplikácia článku 8 Smernice o nestíhaní osôb alebo neuplatňovaní trestov voči obetiam, za ich účasť na činnosti spáchanej v priamej súvislosti s tým, že boli vystavené skutkom ako definovaným v článku 2 Smernice (a § 40 ods. 1 písm. b) TZ),
- Aplikácia článku 11 (2) a (3), 4 a 5 smernice: Členské štáty prijímú potrebné opatrenia, ktorými sa zabezpečí, aby sa osobe poskytla pomoc a podpora bezodkladne po tom, ako príslušné orgány získajú odôvodnenú indicie, že táto osoba mohla byť obeťou trestného činu OSL,
- 3. Členské štáty prijímú potrebné opatrenia, ktorými sa zabezpečí, aby pomoc a podpora obeti neboli podmienené jej ochotou spolupracovať na vyšetrení trestného činu, trestnom stíhaní alebo súdnom konaní bez toho, aby bola dotknutá smernica 2004/81/ES alebo podobné vnútroštátne právne predpisy
- 4. Členské štáty prijímú opatrenia potrebné na zavedenie vhodných mechanizmov, ktorých cieľom je včasná identifikácia obetí a poskytnutie pomoci a podpory týmto obetiam, a to v spolupráci s príslušnými podpornými organizáciami.
- 5. Opatrenia na pomoc a podporu uvedené v odsekoch 1 a 2 sa poskytujú na základe obojstranného súhlasu a informovanosti a zahŕňajú zabezpečenie aspoň takej životnej úrovne obetí, ktorá im umožní uspokojovať základné životné potreby, a to prostredníctvom takých opatrení, ako sú vhodné a bezpečné ubytovanie a materiálna pomoc, potrebné lekárske ošetrovanie vrátane psychologickéj pomoci, poradenstvo a informácie, a v prípade potreby prekladateľské a tlmočnicke služby.

Napokon ešte poukazujeme na práva obetí trestných činov vyplývajúce zo Smernice 2004/80/ES o odškodňovaní obetí trestných činov, Smernice 2012/29/EÚ ktorou sa stanovujú minimálne normy v oblasti práv, podpory a ochrany obetí trestných činov a ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2001/220/SVV, ako aj práva obetí zakotvené v zákone o obetiach trestných činov. Podľa § 2 ods. 1 písm. c) bod 4 tohto zákona je **obeť obchodovania s ľuďmi považovaná za obzvlášť zraniteľnú obeť**. Obete v zmysle tohto zákona majú právo na informácie, právo na poskytnutie odbornej pomoci, právo na právnu pomoc, právo na ochranu pred druhotnou a opakovanou viktimizáciou, ako aj právo na odškodnenie, ktoré poskytne štát.

Záver

V súlade so všetkým uvedeným v tomto právnom stanovisku k predmetnému prípadu preto dôrazne žiadame orgány činné v trestnom konaní a sudy, aby **zodpovedne, svedomito a urýchlene, na**

³ Holandsko, Najvyšší súd, rozsudok z 5. februára 2002, *L/N*: AD5235, ale aj rozsudok Najvyššieho súdu Holandska z 27. Októbra 2009 (Chinese restaurant case), v ktorom boli potvrdené východiská rozsudku z 5.2.2002 (tzv. Chinese restaurant case).

základe zohľadnenia všetkých okolností prípadu, vyšetrovali daný prípad prioritne ako prípad obchodovania s ľuďmi.

S úctou,

Mgr. Barbora Meššová
Riaditeľka OZ

JUDr. Katarína Fajnorová
Členka Správnej rady OZ

Na príprave stanoviska sa podieľala nezávislá expertka na problematiku obchodovania s ľuďmi, Alexandra Malangone, MA. MSc., ktorá je bývalou členkou expertnej skupiny Rady Európy na boj proti obchodovaniu s ľuďmi - GRETA, a dlhoročnou konzultantkou v otázkach OSL pre OBSE.

Liga za ľudské práva je občianske združenie, ktoré od roku 2005 poskytuje na Slovensku bezplatnú právnu pomoc utečencom a zraniteľným skupinám migrantov. Sme organizácia, ktorá kombinuje poskytovanie priamych služieb – kvalitnej a bezplatnej právnej pomoci utečencom a migrantom, advokáciu a strategickú litigáciu v oblasti tvorby, presadzovania a uplatňovania migračnej, azylovej a integračnej politiky SR. Veríme v ľudské práva a ich univerzálnosť, hodnoty ľudskej dôstojnosti a rovnosti. Za našu právu sme získali viacero ocenení – v roku 2013 Human Rights Defender of the Year od Veľvyslanectva USA v SR, v roku 2015 Cenu Človeka v ohrození a v roku 2016 druhú cenu za sociálnu inklúziu utečencov Nadácie Orange. Bývalá riaditeľka OZ, JUDr. Zuzana Števelová, dostala v roku 2016 cenu za statočnosť International Women of Courage Award.